

Vogels kijken in Spanje

Kees Woutersen

Natura Aragón is gespecialiseerd in Spanje, vraag een brochure aan via telefoonnummer (072) 512 40 31 of kijk op Internet: <http://www.na.tiu.nl>.

Figuur 1 - Overzicht van de ligging van interessante gebieden voor vogelexcursies

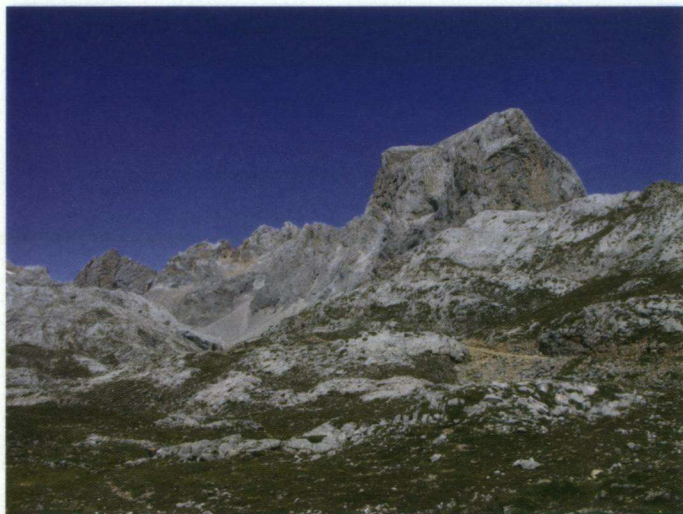
Ontoegankelijke berggebieden, enorme droge steppen, rivierdelta's vol water, grote oppervlaktes land zonder mensen, unieke ongerepte landschappen en een apart klimaat zijn de belangrijke factoren die Spanje tot zo'n goed vogelland maken. Daar komt bij dat er een uitstekende infrastructuur is en een goede, betaalbare horeca, heel belangrijk voor de reiziger. Spanje is het Europese land met de meeste IBA's (Important Bird Areas) en er leven veel vogelsoorten die (bijna) nergens anders te zien zijn. Spanje is een mooi en prettig land, voor ondergetekende is het een privilege om er te kunnen wonen en er zo veel de natuur in te kunnen trekken.

In dit artikel passeren de voor Nederlanders meest gewilde vogelsoorten (38) van het vasteland van Spanje de revue. Per soort beschrijf ik de verspreiding en waar de kans op waarneming, naar mijn persoonlijke ervaring, het grootst is. Om een idee van het land te krijgen volgt eerst een beschrijving van het landschap en klimaat.

Hoe reizen?

Probeer niet heel Spanje in één keer te bekijken. Het land is daar veel te groot voor en het bekijken van de natuurgebieden kost gewoon tijd. Hoe je op reis gaat

hangt af van de persoonlijke voorkeur: alleen, met de familie, met een groep vogelvrienden of georganiseerd. Dat laatste heeft als voordeel dat alles voor onderweg geregeld is en dat je naar de

Bergen in de omgeving van Fuente Dé. In dit gebied kan men op karstwand onder andere de Rotskruiper aantreffen.
Foto: R.A. Kole

mooiste en beste vogelgebieden wordt geleid. Een goede voorbereiding is belangrijk door de bekende determinatiegidsen door te nemen en de in de literatuur genoemde boeken te bestuderen. Er zijn ook diverse regionale 'Where to Watch Birds'-gidsen op de markt.

Landschap en klimaat

Spanje is politiek opgedeeld in regio's met een eigen president en een eigen wetgevend parlement, zoals Extremadura, Catalonië, Andalusië en Aragón. Deze regio's zijn verantwoordelijk voor natuurbeheer en dus ook voor de vogelbescherming. Voor een beschrijving van landschap en klimaat en vaak ook waar de vogels te zien zijn worden regelmatig de regio's aangeduid (zie de kaart in Figuur 1). Het landschap en het klimaat binnen Spanje variëren sterk en ook binnen een bepaalde regio kunnen zeer grote verschillen optreden.

Het landschap

In Noord-Spanje vinden we een zeer gevarieerd landschap. Het hooggebergte van de Pyreneeën, met bergweiden en rotsformaties heeft pieken tot 3.400 m. Ten zuiden daarvan treft men valleien met Midden-Europese en mediterrane bossen, rivieren, dorpjes en landbouwgrond aan. Aan de zuidrand van de Pyreneeën liggen veel steile rotswanden en de vegetatie is mediterraan: Steeneiken afgewisseld met halfopen stukken met Tijm en Rozemarijn,

olijf- en amandelboomgaarden. Rond de rivier de Ebro vinden we Los Monegros, een steppegebied waar bijna niemand woont. Grote delen van het binnenland van Spanje zijn ontvolkt, alleen al in de regio Aragón zijn 650 verlaten dorpen te vinden. Dicht bij de kust, zoals in Catalonië en Valencia, is al het land waar mogelijk in cultuur gebracht. De Ebrodelta ten zuiden van Barcelona is één van de weinig echte platte stukken van Spanje. Immense oppervlakten rijstvelden worden daar afgewisseld met plasjes en rietgebieden.

Onder de Atlantische kust ligt het hoge berggebied de Picos de Europa. Hoog in de bergen zijn kale rotsen en bergmeentjes te vinden, terwijl in de dalen Midden-Europese bossen groeien. Vooral de kust ten noorden van Portugal is schitterend, met uit de zee oprijzende rotsen, afgewisseld met kleine, onontdekte strandjes.

Direct ten zuiden van de Picos begint de hoogvlakte van Castilië waar vooral graan verbouwd wordt. Buiten de grote steden woont er bijna niemand maar ook hier zijn interessante sierra's en diepe kloven uitgeslepen door rivieren als de Duero. In Midden-Spanje vinden we uitgestrekte graanvelden, enkele bergketens en enorme oppervlakten dehesa's. Meer dan de helft van Extremadura bestaat uit 'dehesa's': bossen van Kurkeiken en Steeneiken, waartussen 'weiden' met een gevarieerde kruidenvegetatie te vinden zijn. Hier worden schapen, varkens en koeien (en

Dehesa's, Steen- en Kurkeiken met eronder kruidenvegetatie vormen het unieke landschap van Extremadura.

Foto: R.A. Kole

ook vechstieren) gehouden. In april en begin mei staat alles in bloei. In La Mancha is de wijnbouw het meest opvallend, maar er liggen ook mooie en grote natuurgebieden, plasjes, dehesa's en uitgestrekte gebieden met mediterrane struiken. La Mancha is natuurlijk bekend van Don Quichot en de vele kleine dorpjes. De verlaten streken rond de hoofdstad Madrid zijn verrassend geschikt voor vogels. Ten noorden en westen van de stad Madrid liggen de interessante sierra's, met toppen van meer dan 2.000 m hoogte. Er is veel bos en het landschap is groen.

In Zuid-Spanje ligt de grote regio Andalucië, die acht provincies telt, de hoofdstad Sevilla is de derde stad van Spanje. Afhankelijk van de streek domineren olijfbomen, wijngaarden, graanvelden en andere landbouwproducten het landschap. Er zijn ook dehesa's. Kurkeikenbossen en dennenbomen zijn te vinden in de sierra's, de bergketens die wat verder achter de kust liggen. Grote beschermde natuurgebieden worden afgewisseld met enorme oppervlaktes in cultuur gebrachte grond. Bij de zuidkust zijn diverse plassen te vinden en het moerasgebied van Doñana is het beste wetland van Spanje.

Klimaat

Het binnenland van Noord-Spanje heeft een landklimaat, met warme zomers en koude winters. Het klimaat aan de kusten wordt sterk beïnvloed door de Middellandse Zee en de Atlantische Oceaan. Hier zijn de zomers niet zo warm en de winters zijn gematigd. Vlak achter de kust van de Middellandse Zee zijn de zomers warm en lang. Aan de kusten en in de bergen valt de meeste neerslag. Midden-Spanje heeft een landklimaat, met hete zomers, maar niet echt koude winters. In de periode van april tot september valt er bijzonder weinig neerslag. In de loop van de maand mei begint het landschap te verschrallen door een gebrek aan water. Het verandert van groen in geel. In de bergketens valt veel sneeuw, die tot ver in het voorjaar blijft liggen.

De zomers in Andalucië zijn erg warm en de winters zijn mild. Het voorjaar begint in februari en alleen in decem-

ber en januari zijn de temperaturen niet meer aangenaam. Aan de kust heerst een zeeklimaat en omdat hier vaak veel wind staat, is de gevoelstemperatuur veel lager. Alleen 's winters regent het regelmatig.

De interessantste vogels van Spanje

Marmereend

(*Marmaronetta angustirostris*)

Het voorkomen van de Marmereend in Spanje, de laatste broedplaats in Europa, kent hoogte- en dieptepunten. In 1994 werd een minimum van 35 paar vastgesteld, enkele jaren geleden werden nog een zeventigtal exemplaren vergiftigd gevonden, maar hij lijkt er steeds weer bovenop te komen. Toch zijn er nooit meer dan 250 paar geteld, de meeste broeden in het wetland El Hondo, achter Alicante (Valencia). Doñana is voor vogelaars de bekendste plek, waar ik in april 2002 dertien vogels bij elkaar heb gezien.

Witkopeend (*Oxyura leucocephala*)

De Witkopeend is eigenlijk een Aziatische vogelsoort met een kleine populatie in het uiterste zuiden van Spanje en Noordwest-Afrika. Hij broedt in meertjes met een redelijk zoutgehalte, liefst niet dieper dan 2 m, met veel onderwaterplanten en Riet maar ook met open water. Meestal drogen dit soort plassen op in het voorjaar zodat deze specialist dus eigenlijk weinig mogelijkheden heeft om jongen groot te brengen. De Witkopeend

Schapen en runderen houden de gebieden open.

Foto: R.A. Kole.

was vijftientig jaar geleden bijna uit Spanje verdwenen: de midwinter-telling van 1977 leverde nog maar 22 individuen op. Bescherming tegen jacht en het inrichten van reservaatjes, plasjes die niet uitdrogen met gevarieerde onderwatervegetatie hebben de Witkopeend gered. Nu zijn er enkele duizenden vogels, hoewel de populatie van jaar tot jaar sterk varieert en verspreid is over de zuidelijke helft van Spanje in allerlei plasjes. De bekendste plek voor Witkopeenden is Doñana, waar hij verspreid in kleine aantallen gezien kan worden. Het bezoeken van kleine meertjes in het binnenland van Andalusië, bijvoorbeeld bij Córdoba en Málaga, kan ook heel interessant zijn. Het ongelooflijke aantal van 750 Witkopeenden zag ik in september 2001 in de Laguna de Medina, bij Jerez de la Frontera (Andalusië).

Grijze Wouw (*Elanus caeruleus*)

Deze vogel lijkt helemaal niet op de Rode of Zwarte Wouw. Dat komt omdat hij van een geheel andere familie is. In 1973 werd de eerste broedende Grijze Wouw in Europa aangetroffen en daarmee was zijn oversteek vanuit Afrika definitief vastgesteld. Vervolgens is het aantal broedparen in Spanje langzaam maar gestaag toegenomen tot meer dan duizend paar. Het broedgebied is uitgebreid van het zuiden tot boven Madrid. Deze muizeneter heeft nu al twee jaar vlakbij Huesca in een steeneikenbos gebroed. De grootste dichtheden van de Grijze Wouw zijn te

Keizerarend.

Foto: Carlos Sanz.

vinden in de dehesa's in Extremadura, waar je hem als vogelaar zo nu en dan tegenkomt, biddend boven de velden of zittend in de top van een boom.

Lammergier (*Gypaetus barbatus*)

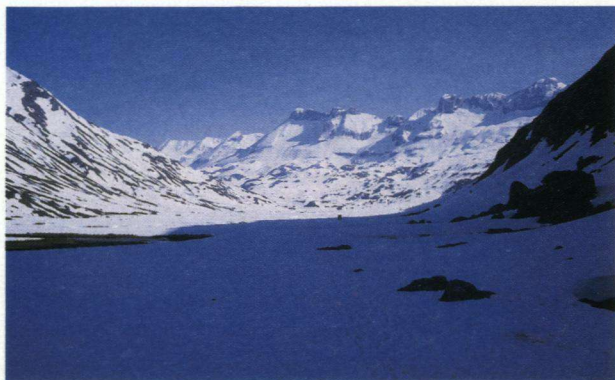
De zeldzaamste van de Europese gieren, de Lammergier, broedt van hoog tot laag in de Pyreneeën. De toenemende populatie (inclusief Frankrijk) is ruim vierhonderd vogels en hij is veel makkelijker te zien dan twintig jaar geleden. In de centrale Pyreneeën, met name in de natuurparken van Ordesa en Guara, is de kans het grootst om de Lammergier tegen te komen, maar feitelijk kun je hem overal zien. In de zomer is het hooggebergte de beste plaats. Wat is er mooier dan een Lammergier langs een bergkam te zien scheren?

Aasgier (*Neophron percnopterus*)

De Aasgier is een grote roofvogel, maar een kleine gier. Hij eet ook kleinere stukken aas zoals kippen- en slachtafval, Konijnen, Hazen, enzovoort. Dat is de reden dat juist de Aasgier zo gevoelig is voor uitgelegd gif. De laatste jaren gaat de populatie in Spanje hard achteruit. Alleen in berggebieden zoals de Pyreneeën is de populatie stabiel. De hoogste dichtheden zijn te vinden in de

Het Nationale Park Cabañeros gelegen in La Mancha. Foto: Natura Aragon.

Het voorjaar begint laat in de hoge Pyreneeën. Hier de vallei van Hecho in de maand april. Foto: Natura Aragon.

westelijke helft van de Pyreneeën en in het vlakke land eronder, de Ebrovallei. Ook in Extremadura en bepaalde delen van Castilië en Andalusië (Cádiz) bevinden zich veel Aasgieren. In de hier genoemde gebieden kom je hem regelmatig tegen, daarbuiten is het heel moeilijk een Aasgier te zien.

De beste plek om Aasgieren te zien is ongetwijfeld Tarifa, waar tussen half augustus en half oktober de gehele Spaanse populatie langs trekt. Vele tientallen vogels per dag kunnen vlak langs de waarnemer vliegen en dit is het moment om onvolwassen vogels te zien. Die zijn geheel bruin, maar goed te herkennen aan het silhouet en ze zijn vaak in gezelschap van oude vogels. Tussen half februari en begin april komen alle oude vogels via dezelfde route terug. De onvolwassen vogels blijven dan nog een heel jaar in Afrika.

Monniksgier (*Aegypius monachus*)

De Monniksgier is de grootste Europese roofvogel. De populatie in Midden-Spanje groeit langzaam (ruim 1.200 paar) terwijl er op Mallorca een neergaande trend is. Ze bouwen het nest in de top van grote bomen, met name Steen- en Kurkeiken, en zitten vaak in grote groepen bij elkaar. De belangrijkste concentraties zijn te vinden in Monfragüe (Extremadura) en Cabañeros (La Mancha). Hier kun je ze ook op het nest zien zitten. De spannendste waarnemingen van Monniksgieren heb ik gedaan op de steppen, waar ze in kleine groepjes aan kadavers zaten te eten. Al vogelend kom je deze 'slagschepen' iedere dag tegen in de belangrijkste gebieden: Extremadura, La Mancha en de sierra's ten noorden van Madrid.

Rüppells Gier (*Gyps rueppellii*)

Sinds enkele jaren worden er regelmatig Rüppells Gieren bij Tarifa gezien. In het voorjaar van 2000 is aan de Taag, in Extremadura op de grens van Spanje en Portugal, een Rüppells Gier gevonden die een ei bebroedde. In de omgeving waren nog minstens drie andere, onvolwassen, Rüppells Gieren aanwezig maar het is nog niet

duidelijk wie de partner is en of er wel een partner is. Het zou ook kunnen gaan om een verlaten nest van een Vale Gier. De Rüppells Gier (*Gyps rueppellii*) is nauwe familie van de Vale Gier (*Gyps fulvus*) en broedt in Afrika ten zuiden van de Sahara.

Spaanse Keizerarend (*Aquila heliaca*)

De Spaanse Keizerarend zeldzaam is niet zeldzaam. Hij ziet er majesteitelijk uit: een echte grote arend, met wit op de kop en schouders. Het broedgebied blijft beperkt tot de zuidwesthoek van het Iberisch schiereiland. De totale populatie schommelt, maar komt niet boven de 150 paar. Er worden enorme inspanningen gedaan om de populatie op te krikken, maar het uitleggen van gif, het aanleggen van wegen en spoorlijnen, het toerisme en nieuwe woonwijken en bedrijventerreinen, heffen ieder jaar hun tol. Daarnaast was het instorten van de konijnenpopulatie begin jaren 1990, de belangrijkste prooi van de Spaanse Keizerarend, een ramp.

De grootste dichtheid Spaanse Keizerarenden is te vinden in El Pardo (het koninklijke jachtgebied) bij Madrid. Hier zijn ook veel onvolwassen vogels aanwezig en mijn ervaring is dat hij hier veel makkelijker te zien is dan in Extremadura of La Mancha, waar wel de meeste paren zitten. Doñana in Andalusië en Monfragüe in Extremadura blijven voor vogelaars de bekendste gebieden voor de Spaanse Keizerarend, maar vergeet niet dat in het voorjaar er

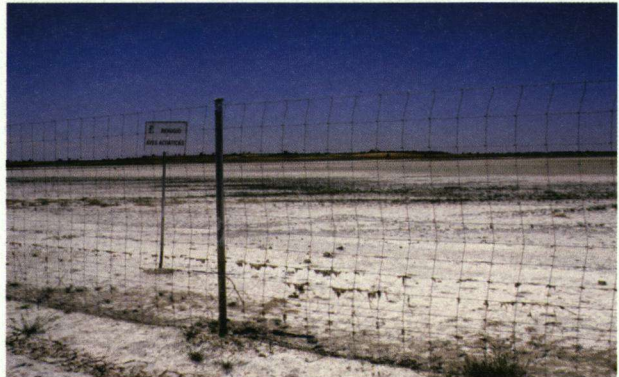
altijd één van de vogels op het nest zit. Het voorjaar is daarom de slechtste tijd van het jaar om naar deze soort op zoek te gaan. In de winter is de trefkans veel groter. In maart heb ik ze ook heel actief bezig gezien met het aandragen van takken bij het bekende nest bij 'La Bascula' in Monfragüe.

Havikarend (*Hieraaetus fasciatus*)

De Havikarend is voor de meeste vogelaars een probleemsoort. Dat komt vooral omdat het geen zeiler is zoals de meeste grote roofvogels maar een vlieger die maar weinig tijd in de lucht doorbrengt. De kans om hem daadwerkelijk in beeld te krijgen is ook in de gebieden waar veel Havikarenden leven klein. Zelf heb ik maar een paar keer een Havikarend rustig kunnen bekijken, omdat ze eigenlijk altijd langs vliegen en dan weer snel verdwijnen. In Spanje zijn de dichtheden nog groot in Extremadura (ruim honderd paar) en in de berggebieden van het zuiden. Dit zijn de beste plekken om de Havikarend te zoeken. Uit de Pyreneeën is hij vrijwel verdwenen, evenals uit de sierra's direct achter de kust van de Middellandse Zee van Catalonië en Valencia. Een laag broedsucces en een grote sterfte onder onvolwassen vogels (hoogspanningslijnen) schijnen de belangrijkste oorzaken te zijn. De totale Spaanse populatie zal nu onder de 600 paar liggen.

Kleine Torenvalk (*Falco naumanni*)

Het is een fenomenaal gezicht Kleine Torenvalken

Manchavacas, het grootste zoutmeer van La Mancha is een natuurservaat. Foto: Natura Aragon.

te zien vliegen en baltsen boven middeleeuwse stadjes als Cáceres en Trujillo (Extremadura). Regelmatig verdwijnen ze dan onder dakpannen of in gaten in de oude muren en soms blijven ze een tijdje op het dak zitten. Herkenning is op zo'n moment geen enkel probleem. Dat is wel even anders als je een dag later wat 'torenvalken' biddend en jagend op de steppen tegenkomt. Dan zitten ze meestal niet zo dichtbij en moet je heel goed kijken of je de kenmerken kunt zien. Van de 100.000 paar Kleine Torenvalken die een halve eeuw geleden in Spanje broedde, is nog geen 10% over, maar de populatie is nu al vele jaren stabiel. De helft broedt in Andalusië (vooral de provincies Huelva en Cádiz), 30% in Extremadura en rest zit verdeeld over Castilië, La Mancha en Madrid. Hier is de Kleine Torenvalk niet moeilijk te zien (het is een zomervogel) en zijn ze vooral te vinden in de oude stadjes, gebruik makend van holen in oude muren. Overdag gaan ze vlaktes op om insecten te jagen.

Barbarijse Patrijs (*Alectoris graeca*)

Er zit een kleine populatie Barbarijse Patrijzen op Gibraltar, de enige op het vasteland van Europa. Het gaat om een kleine honderd vogels die broeden tussen de mediterrane struiken en Steeneiken in het Nature Reserve. Na enig zoeken zijn ze wel te vinden, ze foerageren regelmatig op het militaire terrein in het zuiden.

Gestreepte Vechtkwartel (*Turnix sylvatica*)

Wat spreekt er meer tot de verbeelding dan een vogel die niemand kan vinden? Ook volgens de allernieuwste vogelgids zit hij gewoon verborgen in de graanvelden van Zuid-Spanje, maar betrouwbare waarnemingen zijn niet te vinden. Een vogelaar uit Cádiz heeft zich in de soort gespecialiseerd en alle 23 waarnemingen (van vooral roepende vogels) bestudeerd. Helaas hebben systematische zoektochten de laatste zes jaar in het geheel niets opgeleverd en de soort wordt daarom voor Spanje als uitgestorven beschouwd.

Een karakteristiek beeld van Los Monegros, het steppegebied in Noord Spanje. Foto: Natura Aragon.

Knobbelmeerkooet (*Fulica cristata*)

De Knobbelmeerkooet vinden we in Europa uitsluitend in de zuidpunt van Spanje. De laatste schattingen kwamen uit op minder dan twintig paar (1997) en vogelaars in Doñana konden hem zeer zelden vinden. Tot mijn verbazing, kwam ik in september 2001 enkele paren tegen rond Doñana, op het nest en met halfwas jongen. In april 2002 zag ik diverse vogels in dit Nationale Park. Waar komen ze vandaan?

De Knobbelmeerkooet is terug, mede dankzij een herintroductieproject. Er zijn eieren uit Marokko gehaald en bij een kleine, in gevangenschap levende populatie gezet. Hier zijn ruim tweehonderd jongen grootgebracht. Let wel: de Knobbelmeerkooet kan twaalf maanden van het jaar broeden! Inmiddels zijn er zo'n tachtig vogels op diverse plaatsen losgelaten, die onmiddellijk aan het broeden zijn geslagen, zodat we ons kunnen verheugen in een groeiende populatie. Deze losgelaten vogels zijn te herkennen aan een witte halsband. In 2001 zijn minstens 54 broedparen gevonden. Blijkbaar zijn de belangrijkste factoren die hem deden uitsterven jacht en biotoopvernietiging. De Spaanse SEO/BirdLife heeft de Knobbelmeerkooet uitgeroepen tot 'Vogel van het jaar 2002'.

Purperkooet (*Porphyrio porphyrio*)

De Purperkooet is dé successtory van de Spaanse natuurbescherming. In de jaren 1950 was het broedareaal van de Purperkooet in Spanje gereduceerd tot wetlands in Andalusië en iedere vogelaar deed moeite hem in Doñana in beeld te krijgen. Ik weet nog goed dat ik in 1979, na enkele dagen zoeken, een gat in de lucht sprong bij mijn eerste Purperkooet. Nadat vanaf 1976 er beschermingsmaatregelen genomen zijn gaat hij weer vooruit. Niet alleen is hij weer te vinden op traditionele plekken, zoals in Aguamolls aan de Costa Blanca (Catalonië), maar hij broedt nu ook op vele plaatsen in het binnenland, tot in La Mancha en Extremadura aan toe. Op plaatsen als de Ebrodelta en in vele plasjes in

Andalusië zitten vele paren. In Doñana is hij nu uitzonderlijk talrijk, vooral rond het dorp El Rocío. In het najaar concentreren zich enkele duizenden vogels aan de oostrand van Doñana (Brazo del Este), vlak onder Sevilla, omdat daar altijd water is.

Grote Trap (*Otis tarda*)

De Grote Trap is misschien wel de indrukwekkendste vogel van Spanje, het is de zwaarste Europese vogel die in staat is het luchtruim te kiezen. Spanje heeft zo'n 14.000 Grote Trappen (de helft van de wereldpopulatie) waarvan de zo'n 50% in Castilië leeft. De grootste dichtheid vinden we rond het dorp Villafáfila. Hier zijn ze helemaal niet schuw en ik heb ze er dan ook het mooist en langst kunnen bekijken. De meeste vogelaars gaan naar Extremadura om Grote Trappen te zoeken. Na enig zoekwerk rond de stadjes Trujillo en Cáceres lukt dat meestal ook wel, maar hier zijn ze schuwer dan bij Villafáfila. De populatie bij Madrid gaat achteruit, die van de Monegros (Aragón) is gereduceerd tot zo'n veertig vogels en in Andalusië zijn er verscheidene kleinere populaties. De Grote Trap bewoont uitgestrekte graanvelden en droge steppegebieden en de beste tactiek om ze te vinden is met kijkers en telescopen de velden af te zoeken. Ga niet, zoals ondergetekende eens deed, om twaalf uur 's middags lopend en zonder water de velden in.

Kleine Trap (*Tetrax tetrax*)

De Kleine Trap is een

steppevogel die in grote delen van Spanje voorkomt. Verreweg de meeste vogels zitten in Extremadura, La Mancha en in delen van Andalusië en Castilië. Denk niet dat hij zeldzaam is. De schattingen lopen zeer uiteen, maar het gaat zeker om enkele honderdduizenden mannetjes. Die mannetjes baltsen erg mooi en maken een droog, ver hoorbaar 'krrrrr' geluid als ze hun kop in de nek gooien. De Kleine Trap vliegt met een snelle vleugelslag die aan een eend doet denken. Toch is de Kleine Trap vaak niet makkelijk te vinden. Hij bevindt zich in droge terreinen, steppachtige gebieden, in graanvelden en vooral in velden die enkele jaren niet bebouwd zijn geweest. Hier komt nog bij dat ze niet ieder jaar in dezelfde percelen zitten. In de winter concentreren de Kleine Trappen zich in groepen en de meeste vogels zitten dan in Extremadura. Ook dan zijn ze niet direct te vinden, maar dan heb je soms ook indrukwekkende groepen van tientallen, honderden of zelfs enkele duizenden vogels.

Dunbekmeeuw (*Larus genei*)

Als je de zachtroze onderkant van de volwassen Dunbekmeeuw in broedkleed ziet, denk je dat zo'n kleur bij vogels niet kan. Bijna alle 500 paar broeden in de Ebrodelta, op de zuidpunt, die niet toegankelijk is. Gelukkig bezoeken ze regelmatig de kust van de Delta en sommige jaren is er een kleine kolonie in de duinen. Dan is ook de balts

te zien. Ze foerageren op zee, zijn nooit meer dan enkele honderden meters van de kust verwijderd en vliegen heen en weer over het strand.

Audouins Meeuw (*Larus audouinii*)

Deze prachtige meeuw van het Middellandse-Zeegebied was bijna uitgestorven, maar heeft de afgelopen twintig jaar een onwaarschijnlijke opmars gemaakt. De grootste kolonie is nu gevestigd in de Ebrodelta en deze nam toe van 36 paar in 1981, tot rond de 15.000 paar nu! Van hieruit worden andere plekken aan de westelijke Middellandse Zeekust gekoloniseerd. De Audouins Meeuw foerageert vooral op zee maar de laatste jaren zijn verspreid door de hele Ebrodelta individuen te zien. De kust van de Ebrodelta blijft natuurlijk dé plek om deze meeuw te zien. Daarnaast is hij vooral tijdens de trek (van augustus tot september en van maart tot april) regelmatig te zien op de stranden van Zuid-Spanje, bijvoorbeeld bij Tarifa en bij Doñana.

Bengaalse Stern (*Sterna bengalensis*)

De enige plaats in Europa waar de Bengaalse Stern met redelijke zekerheid te vinden is, is op het strand Los Lances bij Tarifa. Het gaat om vogels op trek, vooral in de maanden september en maart en tot begin april. Ze zijn op weg van de broedgebieden aan de Libische kust en het overwinteringsgebied aan de kust van West-Afrika of omgekeerd. De Bengaalse Sterns komen in de middag het strand op om te rusten en te slapen en zijn dan te vinden tussen de Grote Sterns en Audouins Meeuwen. Alleen bij harde wind, als het strand onder water staat, laten ze het afweten, maar als je een of twee dagen later terugkomt is de kans weer levensgroot ze aan te treffen. Mijn maximum is drie vogels tegelijk.

Zwartbuikzandhoen (*Pterocles orientalis*) en Witbuikzandhoen (*Pterocles alchata*)

Zandhoenders zijn haast mythische vogels, want je weet dat ze daar zitten, in die hete steppegebieden, maar zien

Alpenweiden bij Añisclo, in het Nationale Park van Ordesa en Monte Perdido.
Foto: Natura Aragon.

Moorse Nachtzwaluw.

Foto: Carlos Sanz.

is een ander verhaal. Zolang ze stil op de grond zitten, vallen ze weg tegen de achtergrond en zijn ze bijna niet te ontdekken. Gelukkig vliegen ze regelmatig (vooral 's ochtends vroeg) en dan kun je ze van verre aan horen komen. En als ze dan gaan zitten en je krijgt ze, zittend op de grond in de telescoop, dan is de voldoening heel groot. Het Zwartbuikzandhoen is de talrijkste van de twee en heeft een iets grotere verspreiding. De meeste vogels zijn te vinden in de Ebrovallei (Monegros), het zuiden van La Mancha en Extremadura. Ze broeden niet alleen in natuurlijke vegetatie, maar ook veel in graanvelden. De grootste dichtheden van het Witbuikzandhoen vinden we op bepaalde punten in de Ebrovallei, zoals in de Monegros en bij Belchite, en in de steppen van Extremadura, rond Cáceres en in de Serena. Maar ook in Castilië, in La Mancha en delen van Andalusië is hij na enig zoekwerk niet moeilijk te vinden. Het Witbuikzandhoen zit meer in natuurlijke steppevegetatie en meer op de vlakke stukken dan het Zwartbuikzandhoen.

Kuifkoekoek (*Clamator glandarius*)

De Kuifkoekoek leeft in droge gebieden in grote delen van Spanje, van de Catalaanse kust tot in Doñana. Hij prefereert half-open terreinen, steppen met boomgroepjes en zit nooit in berggebieden. De grootste trefkans vinden we op de steppen van La Serena en bij Cáceres en Trujillo (Extremadura) en in de Monegros (Aragón). Ook de Kuifkoekoek ontdek ik meestal op het geluid: een hard 'gekek' dat hij in de vlucht uitstoot. Foeragerend op de grond, verborgen in het gras, of rustend in de bomen is hij veel moeilijker te ontdekken..

Moorse Nachtzwaluw (*Caprimulgus ruficollis*)

Voor de Moorse Nachtzwaluw moet men natuurlijk 's nachts op pad, op zoek naar zijn karakteristieke geluid. Ook zit hij regelmatig op het warme asfalt van de weg. Het is een vogel van warme en droge terreinen en hij is in Noord-Spanje heel moeilijk te vinden. In de dehesa's van Extremadura en West-Andalusië (Doñana) is hij

behoorlijk algemeen. Hij komt pas in de loop van mei terug uit Afrika.

Vale Gierzwaluw (*Apus pallidus*)

De Vale Gierzwaluw zit langs de hele Middellandse Zeekust en in het binnenland in Andalusië en Extremadura. Daar is hij eenvoudig te vinden in oude (binnen)steden. De Vale Gierzwaluw komt ook eerder terug (maart) en gaat later weg (september) dan de gewone Gierzwaluw. De Vale Gierzwaluw is dan veel algemener dan op het eerste gezicht lijkt. Hij lijkt natuurlijk erg veel op de gewone Gierzwaluw, maar als het licht goed op zijn verenkleed valt is de Vale Gierzwaluw echt zo bruin als in de boekjes staat. Als dat verschil een keer in je hoofd zit is het niet moeilijk meer, maar ik geef toe, mijn eerste 100% zekere determinatie moest ik ook doen aan een dode vogel. En toen bleken ze boven ons hoofd te vliegen.

Kaffergierzwaluw (*Apus caffer*)

Ook deze van origine Afrikaanse soort is met een opmars in Spanje bezig. De meeste nesten zijn gevonden in de zuidpunt, in dorpen aan de kust ten (noord)westen van Tarifa en vanaf half mei is de kans groot hem daar te vinden. Inmiddels broeden ook diverse paren bij de brug over de Taag in Monfragüe (Extremadura). Zelf heb ik de Kaffergierzwaluw één keer gezien, op de trek in september bij Tarifa.

Thekla leeuwerik (*Galerida theklae*)

De Thekla leeuwerik is in Spanje talrijker dan de Kuifleeuwerik en het is dan ook geen enkel probleem hem te vinden. Hij zit overal in terreinen met meer natuurlijke vegetatie, bij voorkeur op warme plekken zoals zuidhellingen en steppegebieden. In uitgestrekte korenvelden zit de Kuifleeuwerik.

Kleine Kortteenleeuwerik
(*Calandrella rufescens*)

De Kleine Kortteenleeuwerik zit lang niet overal en is vaak moeilijk te vinden. Het is ook een steppevogel, maar hij wenst vlakke stukken met grote stukken kale grond en uitsluitend lage vegetatie. Doñana, de duintjes van de Ebrodelta en de steppen van Belchite zijn bekende plekken, maar bij Almería schijnen de meeste Kleine Kortteenleeuweriken te broeden. Het is een soort voor de specialisten, want hij is ook niet al te makkelijk in de kijker te krijgen.

Dupont's Leeuwerik
(*Eremalauda dunni*)

Ik ken geen vogel in Spanje die zich zo goed weet te verstoppen als de Dupont's Leeuwerik. Hij vliegt niet op, maar maakt zich lopend uit de voeten, zich steeds weer achter stenen en vegetatie verschuilend. De favoriete biotoop is natuurlijke steppevegetatie. De meesten van de zeker 15.000 paar zitten in en rond de Ebrovallei, in het noorden. De grootste dichtheid wordt gevonden in het reservaat bij Belchite, onder Zaragoza (Aragón, vergunning vereist). Het is niet moeilijk daar van tientallen vogels het karakteristieke geluid te horen. In de maand januari

Thekla leeuwerik.

Foto: Carlos Sanz.

heb ik ze daar, bij mooi weer, al veel gehoord. Kleinere populaties zitten bij de rivier de Duratón (Castilië) in het noorden en in de steppegebieden van Almería (Andalusië) in het zuiden.

Alpenheggenmus (*Prunella collaris*)

Omdat de Alpenheggemus een vogel van het hooggebergte is, zijn meestal flinke wandelingen vereist om hem in zijn broedgebied en in zomerkleed te zien. Hij zit overal in de Pyreneeën, de Picos de Europa en [in de Sierra de] Gredos, boven de 2.000 m, op rotsachtige terrein. In de winter komt hij naar beneden en is dan ook laag in de bergen te zien, zoals in de voor-Pyreneeën.

Rosse Waaierstaart (*Cercotrichas galactotes*)

De Rosse Waaierstaart broedt in een groot deel van Zuid-Spanje, maar ondergetekende heeft er slechts één keer één gezien. De aantallen zijn niet zo groot, er is een negatieve tendens en de Rosse Waaierstaart zit vooral in terreinen die verder voor vogelaars niet zo interessant zijn. Dat zijn landbouwgebieden: wijn- en olijfgaarden en plantages met amandelbomen. De grootste dichtheden zijn te vinden in olijfgaarden rond Sevilla.

Westelijk Blonde Tapuit (*Oenanthe hispanica*)

De Westelijke Blonde Tapuit is werkelijk een juweeltje van een vogel. Hij broedt in bijna heel Spanje, in droge gebieden met natuurlijke vegetatie. Het gaat zeker niet alleen om de steppen, de Blonde Tapuit is aanwezig in allerlei biotopen, van lage kruidenvegetatie tot niet al te dichte bossen, en hij broedt vooral in warme, half open terreinen met struiken. Een Mediterraan klimaat is ook belangrijk, dus de grootste dichtheden zijn te vinden in de kuststrook van de Middellandse Zee en de Ebrovallei. In de Monegros is het mogelijk vele tientallen vogels op één dag te zien.

Zwarte Tapuit (*Oenanthe leucura*)

De Zwarte Tapuit heeft een zeer beperkte wereld-

Blauwe Ekster.

Foto: Carlos Sanz.

verspreiding: het Iberisch schiereiland en de noordwestpunt van Afrika. De meeste vogels zitten in Spanje, zo'n tienduizend paar en dat is maar heel weinig. Het is een vogel van droge en warme gebieden, vooral steppen dus met de aanwezigheid van stenen en veel kale rotsen. De grootste dichtheden zijn gevonden in droge rivierbeddingen met veel rotsen in de buurt van Granada en van Zaragoza. De mannetjes leggen een grote hoeveelheid stenen en steentjes bij het nest om te laten zien hoe sterk en fit zij zijn. Het leuke van de Zwarte Tapuit is dat hij vaak broedt bij culturele monumenten zoals kastelen, bijvoorbeeld bij Montánchez (Extremadura) en Loarre (Pyreneeën). In een gat in een muur van het kasteel van Loarre is ook zo'n nest met allemaal steentjes.

Brilgrasmus (*Sylvia conspicillata*)

De Brilgrasmus is een steppevogel met een verbrokkelde verspreiding in Spanje en hij is vaak moeilijk te vinden. De grootste dichtheden zijn te vinden in warme gebieden, op de steppen bij Almería en Granada, in de Ebrovallei (Monegros, Belchite) en op bepaalde plekken in Castilië (Hoces del Duratón, Segovia). Hij zit vaak in

Vadiello in de Sierra de Guara. Karakteristieke karstwanden in de voor-Pyreneeën waar drie soorten gieren broeden.
Foto: Natura Aragon.

maar ook wel op struikjes en zelf ontdek ik hem meestal op de zang. Maar dat is meestal wel zweten.

Orpheusspotvogel (*Hippolais polyglotta*)

De Orpheusspotvogel broedt door heel Spanje heen in lichte bossen, vooral bij rivieren. In deze galerijbossen kunnen de dichtheden hoog zijn en is hij makkelijk te vinden.

Rotskruiper (*Tichodroma muraria*)

Wie verbaast zich niet als hij dit kleine vogeltje op zo'n enorme rotswand ziet rondscharrelen, zoekend naar insecten in allerlei spleten en kieren. Hij broedt hoog in de Pyreneeën en de Picos de Europa, meestal boven de 2.000 m. Zijn broedgebieden zijn moeilijk te bereiken, omdat er te voet forse hoogteverschillen moeten worden overwonnen. In Ordesa bijvoorbeeld, waar meer dan dertig paar broeden. Gelukkig zijn er een paar plekken waar de Rotskruiper op een makkelijk te bereiken plek broedt, maar ook daar is veel zoekwerk en zeker ook geduld vereist. In de Picos de Europa kun je, bij het dorp Fuente Dé, met een kabelbaan omhoog en dan moeten de rotswanden afgezocht worden. In de Pyreneeën is enkele kilometers boven het dorp Hecho (Boca del Infierno) een kloof waar jaarlijks een paartje broedt. Bedenk wel dat de Rotskruiper pas na half mei met zijn broedsel begint. Overigens komt de Rotskruiper in de winter naar beneden, en dan zijn de vele karstwanden in de voor-Pyreneeën goede

plekken om hem te vinden. Mijn record bij Riglos is zes exemplaren.

Blauwe Ekster (*Cyanopica cyanus*)

De Blauwe Ekster heeft een wel zeer beperkt verspreidingsgebied: de zuidwesthoek van het Iberisch Schiereiland. In de dehesa's is hij algemeen en makkelijk te zien. In de winter groepeer hij zich en dan kun je groepen van vele tientallen vogels zien die zich gezamenlijk door de steen- en kurkeikenbossen verplaatsen.

Sneeuwvink (*Montifringilla nivalis*)

De Sneeuwvink is een echte vogel van het hooggebergte. De grootste dichtheden zitten boven de 2.200 m en in de winter komt hij niet lager dan de skipistes. Voor de Sneeuwvink moet je omhoog lopen. De grootste dichtheden in de Pyreneeën zitten in het Nationale Park van Ordesa en Monte Perdido. Na de broedtijd vormen ze groepen; eens zag ik een groep van 52 vogels foerageren op de bergweiden, maar ze blijven altijd in de buurt van kale rotsen. Ze vliegen veel heen en weer en zijn dan goed te ontdekken. Ook boven bij de kabelbaan van Fuente Dé in de Picos de Europa broeden Sneeuwvinken.

Citroenkanarie (*Serinus citrinella*)

Er broeden enkele honderdduizenden paren Citroenkanaries in Spanje maar ze hebben een zeer beperkte biotoop. Het is een bergvogel die rond de boomgrens zit. Hij broedt daar in de dennen en foerageert op

Río Almonte, de mooiste rivier van Extremadura. Foto: Natura Aragon.

de grond, in de kruidenvegetatie. De Picos de Europa, de Pyreneeën, Sierra de Gredos, de sierra's boven Madrid, eigenlijk zit hij in alle berggebieden van de noordelijke helft van Spanje en kan in zijn biotoop werkelijk talrijk zijn.

Overige interessante soorten

Voor de volledigheid volgt hier nog een lijst met andere interessante vogels. De meeste zijn niet zeldzaam, hebben een grote verspreiding of zitten juist in een bepaalde biotoop zoals in natte gebieden. Bij een bezoek en met enige moeite kunnen ze niet gemist worden: Ralreiger, Woudaapje, Koereiger, Kleine Zilverreiger, Kwak, Flamingo, Zwarte Ooievaar, Zwarte Ibis, Rode Wouw, Zwarte Wouw, Vale Gier, Steenarend, Slangenarend, Dwergarend, Rode Patrijs, Kleine Trap, Griel, Steltkluut, Lachstern, Witwangstern, Oehoe, Dwergooruil, Alpengierzwaluw, Bijeneter, Scharrelaar, Duinpieper, Kortteenleeuwerik, Kalanderleeuwerik, Roodstuitzwaluw, Blauwe Rotslijster, Rode Rotslijster, Graszanger, Cetti's Zanger, Kleine Zwartkop, Provençaalse Grasmus, Baardgrasmus, Bergfluit, Roodkopklauwier, Zuidelijke Klapekster, Zwarte Spreeuw, Spaanse Mus, Rotsmus, Alpenkauw, Alpenkraai, Raaf, Europese Kanarie, Cirlgors, Ortolaan, Grijs Gors, Grauwe Gors.

■ Kees Woutersen, C/Ingeniero Montaner 4-1-C, 22004 Huesca, Spanje. Telefoon/fax (+34) 974 212805, e-mail: cwoutersen@able.es.

LITERATUUR:

- De Juana, E. (1993): Donde ver aves en España Peninsular. Lynx, Barcelona.
Purroy, F.J. (1997): Atlas de las aves de España. Lynx, Barcelona.
Rose, L. (1995): Where to watch birds in Spain and Portugal. Hamlyn, London.
Viada, C. (1999): Areas importantes para las aves en España. SEO/BirdLife, Madrid.
Woutersen, K. & M. Platteeuw (1998): Atlas of the birds of Huesca, KWPublicaciones, Huesca.